

Fietsen in Oldambt

kijken naar polders en gemalen

Mathilde Maijer

Wageningen

2026

Copyright © Mathilde Maijer

2025

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd of verzonden in enigerlei vorm of via enig medium, elektronisch of mechanisch, inclusief fotokopiëren, het maken van opnamen, of door elke informatiedrager en opvraagbaar systeem, zonder schriftelijke toestemming van de schrijvers.

Tweede editie 2026

ISBN: 9789465311432

Uitgegeven in eigen beheer via BraveNewBooks

www.landschaplopen.com

Trefwoorden: Groningen, Oldambt, Fietsroute, Waterbeheer, Dollard, Polders, Sluizen en Gemalen,

Inleiding

In juli 2025 was ik op vakantie in Oldambt in Groningen, waar ik nooit eerder was geweest. Van te voren had ik een fietstocht bedacht langs de Dollardpolders, langs zoveel mogelijk rijksmonumenten die met waterbeheer te maken hebben, en langs andere plekken die me interessant leken. Terwijl ik er was heb ik de fietstocht drie keer gereden, hier en daar wat aangepast omdat andere plekken interessanter bleken (waarbij de route steeds langer werd) en heb 350 foto's gemaakt van gemalen, dijken, coupures, sluizen en andere dingen waarvan mijn hart overslaat.

Dit boek is mijn verslag en jouw gids bij het nafietsen. Dat betekent wel dat het boek niet helemaal in balans is. Er zijn open eindjes en losse haakjes: ik had immers maar een week. Bij sommige dingen zag ik achteraf bij het uitwerken pas wat ik had moeten zien. Desondanks denk ik dat het een unieke gids is geworden voor een fietstocht door dit prachtige gebied. En omdat we fietsknooppunten volgen, is verdwalen er niet bij – je kunt sowieso niet verdwalen in dit land, alleen een eindje fout rijden.

Ik vind de tocht geweldig. Het is een fietstocht door Oldambt (spreek uit met de klemtoon op ambt: het staat voor old-ambacht in de betekenis van juridische eenheid) rond de polders in de Dollardboezem. Daarbij kijken we vooral naar de geschiedenis van het waterbeheer. We kijken naar het ontstaan van de boezem en de inpoldering daarvan met dijken en coupures, sluizen en gemalen. We zien ook wel eens wat anders: een leuk trafohuisje, een peilmerksteen, een smederij. Eigenlijk allemaal dingen die niet in andere fietsgidsen staan beschreven.

De knooppunten

We volgen fietsrouteknooppunten, maar op enkele plekken wijken we af om iets speciaals te bekijken. Op de volgende kaart de route. De oranje punten zijn mijn hoogtepunten.

1 De route op een kaart met fietsknooppunten.

We beginnen en eindigen bij punt 93 in Bad Nieuweschan. Bad Nieuweschan heeft een station en je kunt er een fiets huren bij Van Wachum. Je kunt uiteraard even goed ergens anders beginnen.

De route is 80 km. Mocht je hier meer dagen doorbrengen, dan zou je de route in zijn geheel kunnen fietsen op dag 1, en de volgende dagen dingen bezoeken waar je tijdens de fietstocht niet aan toe gekomen bent. Bijvoorbeeld naar het stoomgemaal Winschoterzijl, wandelen naar de Kiekkaaste bij Nieuwe Statenzijl, de haven bekijken in Termunterzijl, een wandeling maken bij de Punt van Reide. Al die punten zijn goed bereikbaar met de fiets vanaf een camping (ik kampeerde in Kostverloren 11).

De fijnste tijd om te fietsen langs de uitgestrekte akkers in Oldambt is als het graan goudgeel is: vlak voor de tarweoogst half juli. De eerste of tweede week van juli zijn perfect.

Horeca onderweg

Tussen Nieuweschan en Termunterzijl is er in de dorpen genoeg te eten en drinken. Maar dan ben je halverwege de route, en op de tweede helft is er geen horeca, alleen bij de sluis in Nieuwe Statenzijl staat soms een

koffietent – maar niet toen ik er was. Er zijn onderweg **geen** theetuinen, rustpunten bij boerderijen en dergelijke.

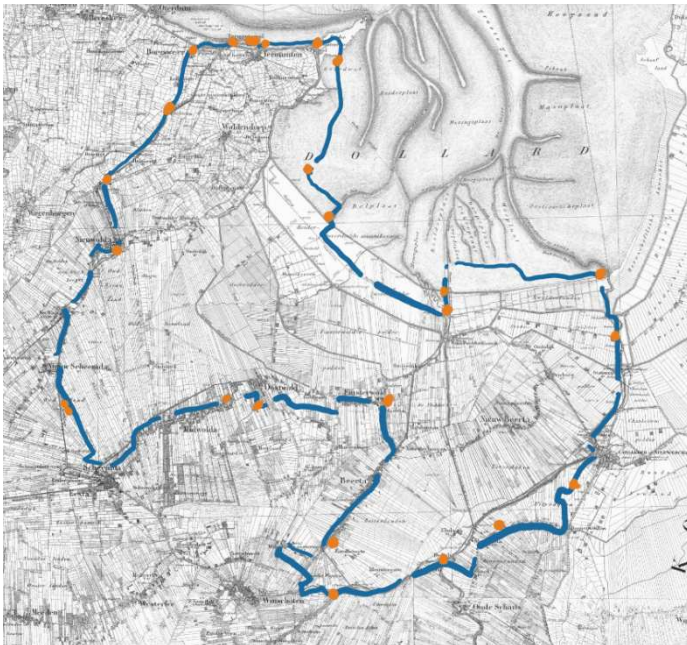

2 De Carel Coenraadpolder is indrukwekkend in juli vlak voor de graanoogst.

De route in 1850

Wat als we de route in 1850 zouden

fietsen? Het eerste deel tussen Nieuweschans en Winschoten is niet zo veranderd, maar het deel tussen Winschoten en Scheemda des te meer: toen hoogveengebied met lintdorpen eromheen, nu water, bebouwing en natte natuur. Ook het derde deel tussen Scheemda en Fiemel is niet zoveel veranderd, maar van Fiemel tot aan Nieuwe Statenzijl zouden we door water en kwelders fietsen.

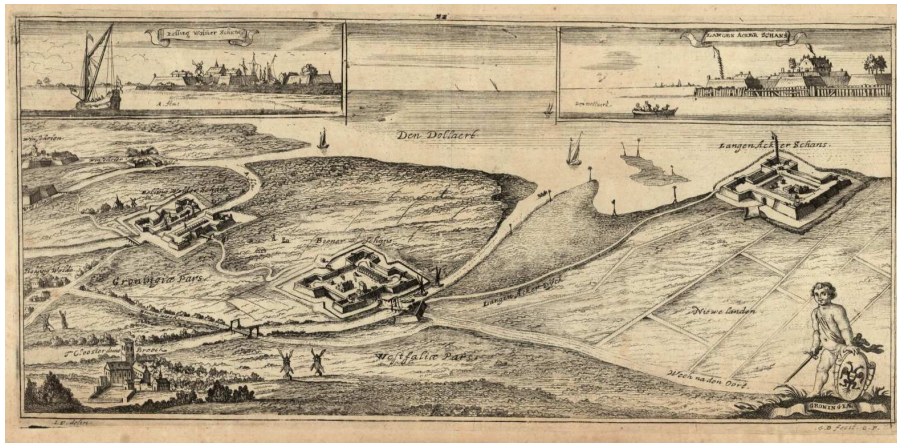
3 De route in 1850.

De Fietstocht

92 → 73

Nieuweschans = Lange Akkerschans

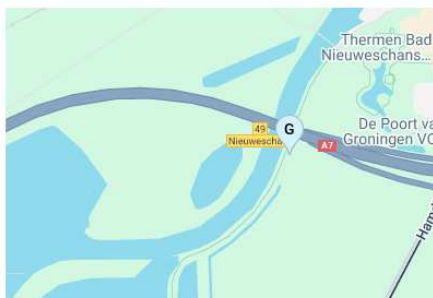
Nieuweschans is gebouwd als schans om de zeesluis te verdedigen. Dat was dus in de tijd dat hier de zeedijk lag langs de Dollard.

4 Vier schansen. NL-GnGRA_817_2486

Op deze tekening uit 1635, op een kopie uit 1674, kunnen we het eerste deel van onze fietstocht intekenen langs vier schansen: van rechts naar links de Lange Ackerschans → Boonerschans → Bellingswolderschans (ok, daar fietsen we net niet langs) → Winschoterzijl. De Lange Ackerschans is nu Nieuweschans, en de Bellingswolderschans is nu Oudeschans. Ook de Brugschans bij de Hoge Brug in Winschoten staat er op.

Booneschans

5 Gemaal Booneschans.

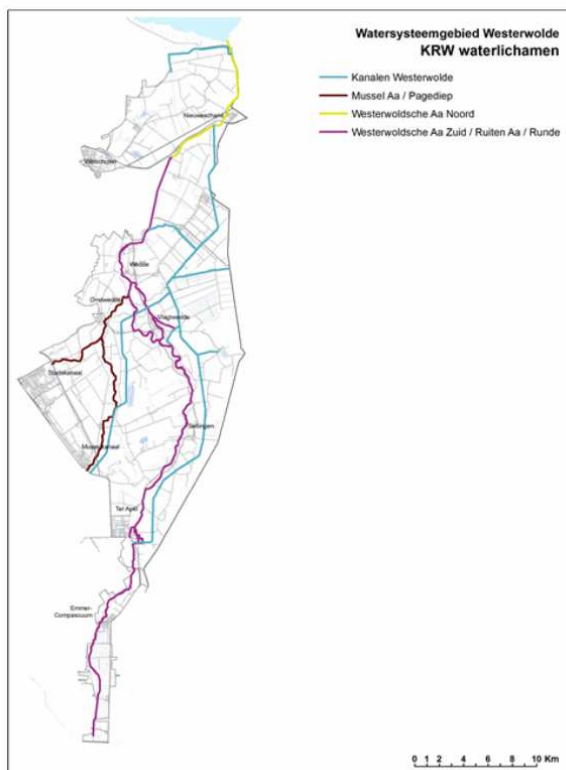
Gemaal Booneschans

Even na de A7 komen we langs ons eerste gemaal, Gemaal Booneschans. Het werkt met een elektromotor, en is gebouwd in 1965. Bij veel gemalen onderweg kun je door de ramen naar binnen kijken, maar dat wist ik nog niet toen ik hier was. Dan had ik de pomp kunnen zien staan.

Het gemaal houdt nu de waterstand in het natuurgebied bos op Houwingaham op een nat hoog peil, maar daarvan was in 1965 nog geen sprake: toen was dit landbouwgebied de Uiterdijken en het overtollige water werd uitgeslagen op de Westerwoldse Aa door dit gemaal.

Bos op Houwingaham

We fietsen door een natuurgebied over een dijk met aan weerszijden water, het bos op Houwingaham. Het natte bos en de hooilanden daar omheen is een waterbergingsgebied. Het waterschap verwacht hier eens in de 100 jaar water te moeten opslaan.

Figuur 2.1. Watersysteem Westerwolde met de vier inliggende KRW waterlichamen.

6 Watersysteem Westerwolde met de vier inliggende KRW waterlichamen. Bron: Waterschap Hunze en Aas.

In de Middeleeuwen lag hier het dorpje Houwingaham; de inwoners zijn verhuisd toen het hier te nat werd. De plekken van de huizen zijn inmiddels bekend, en zijn aangegeven met betonnen platen op de grond. Een ham is een stuk droog land in een hoek tussen waterlopen. Het komt veel als eind van een naam voor.

We fietsen hier langs het Boelo Tijdenskanaal. Dat is

het Verenigde Kanaal van de kanalen uit Westerwolde: het Ruiten

Aakanaal en het Mussel Aakanaal, en dat komt dan weer uit op de Westerwoldse Aa. Een groot watersysteemgebied dus. Al dat water samen wordt bij Nieuwe Statenzijl bij eb op de Dollard gespuid.

Intermezzo: Gemalen

Dit is een echte gemalenroute. We komen er tientallen tegen. Maar waarom eigenlijk? Dit zijn toch geen droogmakerijen zoals in Holland?

Vroeger stroomde het water hier van hoog naar laag zo de Dollard in. Waar een riviertje uitstroomde in de Dollard, maakte men een zijl, een sluis, die men met vloed dichtzette en met eb open: zo kwam er geen zout water het land in, en stroomde met eb de rivier weer leeg en bleven de polders droog. Maar door inzakking van het veen ligt dat land inmiddels lager dan de zee en moet het water uit de veenpolders weggepompt worden. Vandaar dat sluizen hier niet meer werken en gemalen nodig zijn.

De allersimpelste, bedacht ik me terwijl ik bezig was, is de trekker waarmee ik op de camping de douche moest leeg trekken: anders bleef daar een paar cm water in staan.

- Put met lier: Midwolda.
- Handpomp: Borgsweer in een tuin.
- Rosmolen: met een paard water opmalen komt in Nederland niet meer voor.
- Windmolen: De Dellen bij Nieuw Scheemda.
- Tjasker: naast De Dellen bij Nieuw Scheemda.
- Bosmanmolentje: bij 't Waar.
- Stoomgemaal: Winschoten.
- Dieselgemaal: De Hoogte in Nieuwolda.
- Petroleumgemaal: Gemaal de Vooruitgang bij Termunterzijl.
- Gasgemaal: Gemaal Rozema in Termunterzijl.
- Elektrisch gemaal: Fiemel, Nieuwe Statenzijl en vele onderweg.
 - Vijzelpomp: Tonnistil,
 - Verticale schroefpomp: Tichelwaark bij Nieuw-Scheemda.
 - Horizontale schroefpomp: Gemaal Cremer, Gemaal Fiemel.
 - Centrifugaalpomp: Gemaal Rozema.

Einde van dit intermezzo, terug naar de route.

Gemaal Cascade Booneschans

Bij een zijweg links zou gemaal Cascade Booneschans moeten liggen. Maar ik zie niets. Ik zie een waterval, dus het water gaat van boven naar beneden.

*7 Gemaal cascade
Booneschans.*

*8 Coupure in het bos op
Houwingaham.*

Coupures

Waar het fietspad dijken kruist, zijn mooie bakstenen coupures gemaakt; de betonnen schotbalken waarmee de coupure zo nodig afgesloten kan worden, liggen er naast. Ik vermoed dat deze coupures alleen afgesloten worden als het bos als waterberging gebruikt gaat worden, eens in de 100 jaar dus.

Boonerschans

en Booneschans

In de hoek bij de grens lag voorheen de Boonerschans. Daarvan is niets meer te zien, zelfs geen hoekje in een weg of waterloop. De naam leeft voort in de buurschap.